

GHENDTSCH E TOESTANDEN

OORLOGSPETATERS MET OF ZONDER SPROT EN GENTSE VOLKTUINTJES (1940 - 1942)

De oudste Ghendtsche Tydinghenlezers zullen zich nog wel een ander herinneren over het sobere voedsel tijdens de tweede wereldoorlog. Vele anderen hebben er horen over vertellen. Hoewel de schaarste nooit zo erg werd als in '14-18' en hoewel we, in tegenstelling tot onze noorderburen geen echte hongervinter van '45' meemaakten, waren de levensomstandigheden penibel. Kolen waren duur en schaars, van andere energie voor verwarming was er nauwelijks sprake en allerlei soorten vroeger gewoon voedsel werden luxe. Het hierna volgende is nagenoeg helemaal gebaseerd op wat Alfred Van Geluwe in de jaren 1940 - 1942 schreef in Het Laatste Nieuws in zijn rubriek Gentsch Zondagpraatje. Veruit de meeste van zijn stukjes waren historisch en heemkundig van aard, maar vooral in de beginperiode had de auteur het nogal eens over actuele onderwerpen. Het zal wel geen toeval zijn dat de meeste van die bijdragen handelen over voedsel, met de nederige patat, volksvoedsel bij uitstek, in de hoofdrol. Dat onderwerp was trouwens regelmatig ook voorpagina-nieuws.

Patatjes in de pel met sprout

In een eerste stukje, geschreven nog voor het uitbreken van de oorlog of kort er na, laat de journalist een venter aan het woord. De man verkocht warme patatjes in de pel met sproutjes in cafés en wellicht ook aan particulieren. Na zijn gewone dagtaak trok hij er op uit met een verwarmde ketel vol aardappelen en een mandje sprout. Op zaterdagen en zondagen placht dat handeltje goed op te brengen: zo'n 20 kg patatten en enkele kilo's sprout per avond à 1 frank voor vijf patatjes en evenveel sproutjes. 'Ik keerde met een goed sommeken naar huis', vertelde onze man. We volgen het gesprekje dat Van Geluwe optekende:

'-En dat is nu gedaan?

-Men eist een taks van 120 frank. Eer men 120 fr. ingewonnen heeft met warme patatten en sprout te venten, moet men vele avonden met den zwaren ketel rondlopen.

-Dat geloof ik.

-Daarbij sedert de mobilisatie worden de koffiehuzen minder goed bezocht. En de patatten en de sprot zijn te duur om nog een winst te laten. Ik heb tegen mijn vrouw gezegd: 't vet is er af.

-En de ketel staat in den hoek te wachten tot betere tijden?

-Ja.'

Onze venter zou lang moeten wachten.

Het Werk der Volkstuinen

In hetzelfde Zondagspraatje had Van Geluwe het - op vraag van enkele lezers - over de volkstuinen. In W.O. I hadden de Duitsers een verordening uitgevaardigd die bepaalde dat alle braakliggende gronden moesten in gebruik genomen worden voor de voedselproductie. Minstens drie vierden ervan moesten beplant worden met aardappelen. In de nieuwe oorlog werd *Het werk van den Akker* of *Werk der Volkstuinen* opnieuw geactiveerd. 'Zal men er echter toe komen', vraagt onze auteur zich af 'in onze belangrijke agglomeraties bestendige, blijvende volkstuinen tot stand te brengen, zoals die, schijnt het, in Nederland bestaan?' Voorlopig was een dwingende maatregel in die richting niet nodig, vond hij, omdat 'in ons land geen eetwaren te kort zijn'.

Maar de kiem was gezaaid en de nood deed zich weldra voelen. Niet zoveel later startte het Zondagspraatje van de week onder de titel *Aardappelteelt* met de mededeling dat niet minder dan 1691 huisvaders (die bestonden toen nog) door bemiddeling van het *Werk der volkstuinen* een perceel grond huurden binnen Gent 'om er de kostelijke knollen te kweken'. Meer dan 50 hectaren werden daarvoor in gebruik genomen.

'Overal waar land beschikbaar was, ziet men thans dapper werken, o.a. op het eilandje van den Drongensesteenweg, waar 232 gezinnen hun aardappeloogst zullen opdoen'. Aan de Ottergemsesteenweg vonden 193 gezinnen hun gading. Een stuk land naast de Union Chimique (voorbij Meulestedeburg) werd verdeeld over 138 huisgezinnen. Verder waren er nog volkstuintjes op de vroegere schietbaan (Martelaarslaan), aan de Maïsstraat, de Manchesterstraat (tussen de Meulestedsesteenweg en de Port Arthurlaan), de Voskenslaan, de Hogeweg, de Sterre, enz., zonder nog te spreken van de stedelijke grasperken die omgewerkt werden tot landbouwgrond. Tijdens de eerste wereldoorlog had men hetzelfde gedaan, maar het aantal bij de volkstuinen aangeslotenen was toen veel geringer.

Op wandel naar Zwijnaarde zag Alfred Van Geluwe dat de meersen tussen de Sterre en de De Pintelaan omgetoverd waren tot een reusachtige moestuin. Naast aardappels, werden er bonen, erwten, rode kolen, savooien, sla en der-

gelijke meer gekweekt.

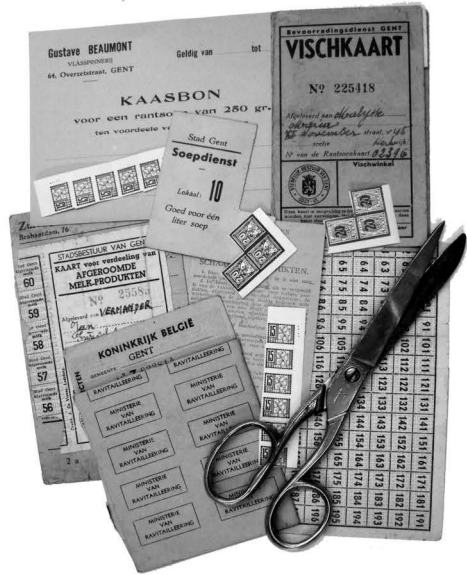
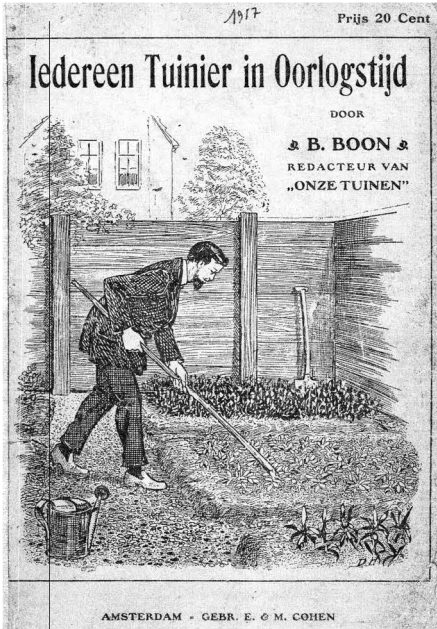
Op 18 oktober 1941 was het aantal volkstuinders gestegen tot 2250. De grootste concentratie tuintjes was in de Assels gelegen. Van Geluwe wijdde er een speciaal stukje aan. De lage meersen die ieder jaar overstromden, waren daar nog maar enkele jaren voordien opgespoten met slib gebaggerd uit het Kanaal Gent - Terneuzen en aangevoerd via de Leie. De zandachtige opspuiting zou ieder jaar stevig moeten bemest worden om behoorlijk op te brengen. Onder het bestuur van R. de Meyer hadden de 244 tuinders goed 'geboerd'. Wel waren de zo belangrijke aardappels door weersomstandigheden half mislukt. In samenwerking met Emiel Collumbien, bestuurder van het *Werk van den Akker*, werden werktuigen aangekocht, brede wegen aangelegd en drainagebuisen aangebracht. Voordrachten werden ingericht om de onwetende stedelingen de knepen van het tuindersvak te leren. En niet te vergeten: er werd gezorgd voor bewaking van de kostbare teelten. De leden waren verplicht onkruid te wieden, wegen te onderhouden, schadelijke insecten en ziekten te bestrijden. Dat laatste steeds in overleg met de technische raadgever Collumbien.

Ook onze amateur-geschiedkundige Van Geluwe gaf goede raad. Hij drukte zijn lezers op het hart dat ze hun kostbare pataters in een koele, vorstvrije en droge kelder moesten bewaren. Zijn stukje over de Assels eindigt moraliserend 'De zedelijke voordelen van het werk zijn wellicht nog groter dan de stoffelijke. 's Zondags komen de leden met vrouw en kinderen een bezoek brengen aan hun stuk land. Ze genieten van de gezonde buitenlucht en verheugen zich op voorhand op de opbrengst van den akker, die hun zal voorzien van gezonde en smakelijke groenten'.

Maar... de vijanden van de volkstuinders lagen op de loer. Een week later volgde het bericht dat er zeventien 'haarden van den Coloradokever' ontdekt waren. In 16 ervan kon het beestje doeltreffend bestreden worden. Van de 244 tuintjes van de Assels werden er 143 behandeld tegen de gevreesde aardappelplaag (een schimmelziekte verwekt door *Phytophthora infestans*). Onder de leden werd 6100 kg. meststoffen aan een spotprijs verdeeld.

Luxeproducten

En dan was er nog het betere voedsel. Dat was gerantsoeneerd. Voedsel kon men krijgen tegen rantsoenzegels of bonnen. Maar met die gehate dingen liep er van alles mis. Wat te denken van het volgende: 'Elkeen heeft recht, tegen aflevering der rantsoenzegels, op anderhalve kg. mosselen' (vermoedelijk per week) 'tot het einde van december. We ondervonden echter dat de vishandelaars in het gewicht een halve kg. modder en lege schelpen begrepen.

Schieding Joz. Bracke 17e Avenue Long

NIEUW KEUKENRECEPT.

Men neemt de vleeschkaart en rolt ze in de melkkaart, daarna in de vetkaart en vervolgens in de koolkaart. Heerlijk laten bruin worden. - De aardappelkaart legt men bij de ~~kan~~ boterkaart en laat deze langzaam braden op de benzinebons.

Daarna neemt men de koffikaart en voegt er de suikerzegels en de melkzegels aan toe, daarin dompelt men de broodzegels en roert alles goed dooreen.

Na het eten veegt men den mond af met de rantsoenkaart en wast de handen met de zeepkaart en droogt ze af met de textielkaart.

Uw voeten veegt ge af aan de nieuwe orde.

Huismoeders (die waren er toen ook nog) die dachten drie personen te kunnen voeden met de aangekochte mosselen, waren niet weinig ontнуchterd toen de mosselen gereinigd en gekookt waren’.

Nadat de zeevis enkele maanden helemaal verdwenen was, kon het Zondagspraatje op 25 oktober 1940 onder het titeltje ‘Opnieuw zeevis’ berichten: ‘Sinds enkele dagen laten de visverkopers aan hun klanten weten dat de zeevis weer op de markt komt, o.a. pladijzen of “platen” en schelvis. Er worden er al verkocht, maar tegen zeer dure prijzen’. De aanvoer steeg, de prijzen daalden en in januari 1941 liet de krant weten dat er opnieuw overvloedig sprong voorradig was. Tijdens die oorlogsjaren zou de haring (vooral levaard) op sommige momenten inderdaad overvloedig op de markt komen en zorgen voor een levensnoodzakelijke aanvulling van de karige en eentonige rantsoentjes. De ‘stinkende’ maar smakelijke levaard (dixit André Verbeke) heeft tal van mensenlevens gered!

Met het vlees was het minder goed gesteld. Neem nu de fameuze hutsepot. ‘Zoals de Gentse stoverij is ook de Gentse hutsepot wijd en zijd vermaard’, lezen we het Zondagspraatje van 18 november 1940. ‘Helaas! De hutsepot zal dit jaar op weinig tafels verschijnen, want hij kan niet bereid worden zonder vers varkensvlees, en dit soort vlees is thans zeldzaam en in elk geval uiterst duur’.

We eindigen met een waar luxeproduct in die tijd: de aardbei. In het Zondagspraatje van 28 juni 1941 vernamen de lezers het volgende: ‘Sinds enige dagen zijn er op de fruitmarkt moeilijkheden tussen producenten en handelaars in aardbeien. Doordat de aanvoer gering is worden de buitenlieden lastig gevallen. Politie mannen en gendarmen moeten de orde handhaven en de prijzen controleren. Veel fruithandelaars trekken nu naar Beervelde, waar iedere avond een belangrijke aardbeienmarkt gehouden wordt. Het gevolg van dit alles is dat men geen aardbeien meer te zien krijgt aan de ramen van de fruitwinkels’.

Naschrift

De *Gentsche Zondagspraatjes*, samen met andere krantenstukjes ingekleefd in een verzamelbundel (schenking van Mw. Van Geluwe - Eggermont), zijn te vinden in het Documentatiecentrum voor Streekgeschiedenis, Begijnhof 46, Sint-Amandsberg. Een van de twee getoonde boekjes (privé collectie) is van de hand van de stichter en bezieler van de Belgische tak van de volkstuinderij, de Brusselse drukker Goemaere. De Coloradokever en het oorlogskeukenrecept, opgesteld door iemand die duidelijk niet hoog opliep met de ‘Nieuwe Orde’ van de bezetter, zijn uit het Documentatiecentrum afkomstig, de rant-

soenzegeltjes en de bonnen uit de collectie van André Verbeke.

Voor wie nieuwsgierig is naar het 'Werk van den Akker' is er *Volkstuinen. Een geschiedenis* van Yves Segers en Leen Van Molle (Leuven, 2007). Hierin kan men lezen dat 'Het Werk ...' en de volkstuintjes tussen de wereldoorlogen zeker niet verdwenen, zoals Van Geluwe laat uitschijnen. Wellicht was dat wel het geval voor Gent-centrum, maar in de huidige deelgemeenten bleven ze floreren. In het Documentatiecentrum kan je boekjes inkijken die de geschiedenis er van in Sint-Amandsberg en Destelbergen memoreren. Ook na de oorlog boerden de volkstuinders naarstig voort. De volkstuintjes van de Assels werden een begrip.

En voor wie het niet mocht weten: de heerlijke sprotjes zijn geen gerookte haringjonskes, maar visjes uit de haringfamilie die behoren tot een aparte soort met de mooie wetenschappelijke naam *Sprattus sprattus*.

Luc Devriese